

Spis treści

I. WYBRANE SKŁADNIKI ŻYWNOSCI 12

Joanna Pieczyńska

1. Białka 14

1.1. Budowa, podział i właściwości fizykochemiczne białek 17

1.1.1. Właściwości amfoteryczne białek 20

1.1.2. Hydratacja. 22

1.1.3. Koagulacja, wysalanie i denaturacja białek 22

1.2. Właściwości funkcjonalne białek 26

1.3. Reakcje charakterystyczne białek 31

1.3.1. Reakcja biuretowa 32

1.3.2. Reakcja ksantoproteinowa 33

1.3.3. Reakcja z octanem ołowiu 33

1.3.4. Reakcja Millona 34

Piśmiennictwo 34

Mateusz Witkowski

2. Węglowodany (cukrowce, sacharydy) 36

2.1. Budowa, podział i właściwości fizykochemiczne węglowodanów 39

2.1.1. Węglowodany proste 41

2.1.2. Węglowodany złożone 43

2.2. Reakcje charakterystyczne węglowodanów 53

2.2.1. Reakcje utleniania i redukcji 53

2.2.2. Reakcje produktów dehydratacji węglowodanów 58

2.2.3. Reakcje węglowodanów złożonych 61

Piśmiennictwo 64

Mateusz Witkowski

3. Tłuszcze (lipidy)	66
3.1. Budowa, podział i właściwości fizykochemiczne lipidów	69
3.1.1. Lipidy proste	70
3.1.2. Lipidy złożone	79
3.1.3. Steroidy	83
3.2. Reakcje charakterystyczne lipidów	86
3.2.1. Reakcje charakterystyczne dla lipidów prostych	86
3.2.2. Reakcja charakterystyczna dla lipidów złożonych	94
3.2.3. Reakcje charakterystyczne dla steroli	95
Piśmiennictwo	97

Joanna Pieczyńska

4. Witaminy	98
4.1. Podział i właściwości fizykochemiczne witamin	101
4.1.1. Witaminy rozpuszczalne w tłuszczach	104
4.1.2. Witaminy rozpuszczalne w wodzie	110
4.2. Metody wykrywania wybranych witamin w produktach spożywczych	120
4.2.1. Witamina A	120
4.2.2. Witamina D	121
4.2.3. Witamina C	121
4.2.4. Witamina B ₁	122
Piśmiennictwo	123

Anna Prescha, Mateusz Witkowski, Izabela Fecka

5. Związki fenolowe	124
5.1. Budowa i podział związków fenolowych	127
5.1.1. Kwasy fenolowe	130
5.1.2. Flawonoidy	135
5.1.3. Nie-flawonoidowe związki fenolowe	147
5.2. Właściwości chemiczne związków fenolowych	150
5.3. Związki fenolowe jako przeciwutleniacze	154
5.4. Czynniki wpływające na zawartość i stabilność związków fenolowych	160
Piśmiennictwo	162

Joanna Pieczyńska

6. Woda	164
6.1. Budowa i właściwości fizykochemiczne wody	167
6.1.1. Budowa cząsteczki wody	168
6.1.2. Stany skupienia wody	169
6.1.3. Woda jako rozpuszczalnik.	172
6.2. Aktywność wody	175
6.2.1. Wpływ aktywności wody na trwałość żywności	179
6.2.2. Wpływ wody na cechy sensoryczne produktów spożywczych.	180
6.3. Ocena stanu wody w żywności	183
Piśmiennictwo	185

Katarzyna Zabłocka-Słowińska, Halina Grajeta

II. WYBRANE DODATKI DO ŻYWNOŚCI	188
Wybrane dodatki do żywności	191
1. Barwniki – podział, charakterystyka	194
1.1. Rodzaje barwników	197
1.1.1. Barwniki naturalne.	197
1.1.2. Barwniki nieorganiczne	204
1.1.3. Barwniki syntetyczne	205
1.2. Metody wykrywania i identyfikacji barwników w produktach spożywczych	212
Piśmiennictwo	213
2. Przeciwutleniacze – charakterystyka	216
Piśmiennictwo	225
3. Substancje konserwujące – charakterystyka	226
Piśmiennictwo	234

4. Kwaśne substancje smakowe, substancje słodzące, środki aromatyzujące, wzmacniacze smaku – podział, charakterystyka	236
4.1. Kwaśne substancje smakowe	239
4.2. Substancje słodzące	240
4.3. Środki aromatyzujące	244
4.4. Wzmacniacze smaku	247
Piśmiennictwo	248

III. ANALIZA JAKOŚCIOWA SKŁADNIKÓW ŻYWNOŚCI **250**

Joanna Pieczyńska

1. Reakcje charakterystyczne białek i ich właściwości fizykochemiczne	252
1.1. Reakcje charakterystyczne białek	256
1.1.1. Reakcja biuretowa	256
1.1.2. Reakcja ksantoproteinowa	256
1.1.3. Reakcja z octanem ołowiu(II)	256
1.2. Właściwości fizykochemiczne białek	257
1.2.1. Denaturacja białek	257
1.2.2. Wysalanie białek	259
1.2.3. Wyznaczanie punktu izoelektrycznego białek mleka . . .	259

Mateusz Witkowski

2. Reakcje charakterystyczne węglowodanów	262
2.1. Odróżnianie węglowodanów od innych związków organicznych	266
2.1.1. Próba Molischa	266
2.1.2. Próba antronowa	267
2.1.3. Próba tymolowa	267
2.2. Odróżnianie ketoz od aldoz – próba Seliwanowa	267
2.3. Odróżnianie pentoz od heksoz. Wykrywanie pentoz	268
2.3.1. Próba Biała	268

2.3.2. Próba Tollensa	268
2.3.3. Próba Taubera	268
2.4. Odróżnianie sacharydów redukujących od nieredukujących – próba Benedicta	269
2.5. Odróżnianie monosacharydów od disacharydów redukujących	269
2.5.1. Reakcja Barfoeda	266
2.5.2. Próba Fehlinga	270
2.5.3. Próba Nylandera	270
2.5.4. Próba lustra srebrowego	271
2.5.5. Próba Trommera	271
2.6. Identyfikacja monosacharydów i disacharydów – reakcja z fenylohydrazyną	271
2.7. Wykrywanie polisacharydów – próba z odczynnikiem Lugola	272
2.8. Hydroliza kwasowa polisacharydów	272
2.8.1. Hydroliza skrobi	272
2.8.2. Hydroliza celulozy	273

Mateusz Witkowski

3. Właściwości chemiczne kwasów tłuszczowych, tłuszczów właściwych i złożonych oraz steroli	274
3.1. Odróżnianie tłuszczów obojętnych od wolnych kwasów tłuszczowych	278
3.1.1. Zmydlanie tłuszczów.	278
3.1.2. Tworzenie trwałej emulsji tłuszczu w obecności mydła	278
3.2. Wykrywanie nienasyconych kwasów tłuszczowych	279
3.2.1. Reakcja Hübla.	279
3.2.2. Utlenianie nienasyconych kwasów tłuszczowych	279
3.3. Analiza składu glicerofosfolipidów na przykładzie lecytyny	279
3.3.1. Wykrywanie lecytyny	279
3.3.2. Wykrywanie glicerolu (próba akroleinowa).	280
3.3.3. Wykrywanie kwasów tłuszczowych	280
3.3.4. Wykrywanie kwasu fosforowego	280
3.3.5. Wykrywanie choliny	281

3.4. Wykrywanie steroli	281
3.4.1. Reakcja Liebermanna–Burchardta	281
3.4.2. Reakcja Salkowskiego	281
3.4.3. Reakcja Windausa	282
3.4.4. Wykrywanie cholesterolu w makaronie	282

Joanna Pieczyńska

4. Reakcje charakterystyczne witamin	284
4.1. Wykrywanie witaminy A	288
4.1.1. Reakcja z trójchlorkiem antymonu(III)	288
4.1.2. Reakcja z kwasem siarkowym(VI)	288
4.2. Wykrywanie witaminy D	289
4.2.1. Reakcja z aniliną	289
4.2.2. Reakcja z kwasem siarkowym(VI)	289
4.3. Wykrywanie witamin A i D w tranie	289
4.4. Badanie rozpuszczalności karotenoidów w rozpuszczalnikach organicznych	290
4.5. Wykrywanie kwasu askorbinowego	290
4.5.1. Reakcja z żelazycjankiem(III) potasu	290
4.5.2. Reakcja z jodem (rozkład termiczny kwasu askorbinowego).	290
4.6. Wykrywanie tiaminy	291
4.7. Wykrywanie ryboflawiny	291

Mateusz Witkowski

5. Związki fenolowe w produktach spożywczych	292
5.1. Wykrywanie związków fenolowych	296
5.1.1. Reakcja z chlorkiem żelaza(III)	296
5.1.2. Reakcja z waniliną i kwasem siarkowym(VI)	297
5.1.3. Reakcja z chlorkiem glinu	297
5.1.4. Reakcja cyjanidynowa (próba Shinody)	297
5.1.5. Reakcja estryfikacji kwasu salicylowego	297
5.2. Badanie brunatnienia enzymatycznego w jabłkach w różnych warunkach środowiska	298

Katarzyna Zabłocka-Słowińska

6. Wykrywanie i identyfikacja barwników syntetycznych w produktach spożywczych	300
6.1. Wykrywanie barwników syntetycznych w produktach spożywczych	304
6.2. Identyfikacja barwników syntetycznych stosowanych w produktach spożywczych	305
6.3. Ocena zastosowania barwników syntetycznych w wybranych produktach spożywczych	307

Katarzyna Zabłocka-Słowińska

7. Wykrywanie wybranych syntetycznych substancji konserwujących, przeciwutleniaczy i kwaśnych substancji smakowych w produktach spożywczych	308
7.1. Wykrywanie syntetycznych substancji konserwujących	312
7.1.1. Wykrywanie kwasu benzoowego oraz salicylowego w produktach owocowo-warzywnych	312
7.1.2. Wykrywanie związków siarkowych w produktach owocowo-warzywnych	313
7.2. Wykrywanie syntetycznych przeciwutleniaczy	313
7.2.1. Wstępne wykrywanie syntetycznych przeciwutleniaczy w tłuszczach	313
7.2.2. Wykrywanie BHA w tłuszczach	314
7.2.3. Wykrywanie galusanów w tłuszczach	314
7.2.4. Wykrywanie hydrochinonu	314
7.3. Ocena zastosowania substancji konserwujących i przeciwutleniaczy w wybranych produktach spożywczych	315
7.4. Wykrywanie syntetycznych kwaśnych substancji smakowych	316
7.4.1. Wykrywanie kwasu cytrynowego	316
7.4.2. Wykrywanie kwasu jabłkowego	316
7.4.3. Wykrywanie kwasu winowego	317
7.4.4. Wykrywanie kwasu mlekowego	318
Piśmiennictwo	318